

Socialdepartementet, s.remissvar@regeringskansliet.se

Dnr: S2024/02012

Vår referens: Jenny Norén

jenny.noren@vision.se, tel: 076-771 85 43

Remissyttrande avseende Ds 2024:30 En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas

Fackförbundet Vision representerar cirka 218 000 tjänstepersoner inom kommun, region, privata bolag och kyrkan. Vision önskar yttra sig över betänkandet då en stor andel av Vision medlemmar arbetar inom socialtjänsten och därför berörs av förslagen.

Sammanfattning av Visions synpunkter

Vision avstyrker utredningens förslag som helhet av skäl som vi redogör fördjupat för i föreliggande yttrande. Det enda i förslaget som Vision ser positivt på är att kunna ge tillfällig föräldrapenning till vårdnadshavare för att de ska kunna delta i biståndsbedömda insatser från socialtjänsten, vilket vi tror skulle möjliggöra för fler vårdnadshavare som idag tackar nej på grund av att de inte har förutsättningar att delta på arbetstid, att kunna tacka ja i framtiden.

Visions synpunkter på förslagen

Vision anser att det finns allvarliga risker och konsekvenser med utredningens förslag. Utredningen sammanfattar på ett förtjänstfullt sätt många av de nackdelar och risker som förslagen medför. Vision delar dessa analyser och menar att dessa nackdelar och risker är så stora och allvarliga att eventuella fördelar som förslagen skulle kunna medföra över huvud taget inte uppväger riskerna.

Sammanfattning av risker och nackdelar som utredningen identifierat:

- Samarbetet mellan socialtjänsten, vårdnadshavare och barn och unga försvåras och tilliten till socialtjänsten försvagas, vilket allvarligt kan förvärra den tillitsbrist som desinformationskampanjen skapat (se vidare i avsnitt 7.3.1).
- Utsattheten och pressen på personal vid landets socialtjänster i form av hot, påtryckningar och våld riskerar att öka (se vidare i avsnitt 7.4.3).
- Barn riskerar att försättas i en lojalitetskonflikt, utsättas för skuldbeläggande eller för ökat såväl fysiskt som psykiskt våld (se vidare i avsnitt 7.3.2).
- Barnets och eventuella syskons grundläggande behov, såsom mat eller boende, riskerar att åsidosättas och/eller risken ökar att barnet börjar begå brott alternativt fortsätter på en redan påbörjad kriminell bana (se vidare i avsnitt 7.4.3).

- Barn och unga som lever i familjer där det förekommer hedersrelaterat våld och förtryck riskerar att föras utomlands då beslut om tvångsåtgärder ofta är den utlösande faktorn (se vidare i avsnitt 7.3.2).
- Barns och ungas riskerar att inte få stöd för de bakomliggande orsakerna till det normbrytande beteendet när utgångspunkten är att barnet *kan men inte vill*. Detta bortser från att beteendeproblematiken oftast ligger utanför barnets eller den unges kontroll (se vidare i avsnitt 7.3.2).
- Vårdnadshavare som lever i en socioekonomiskt utsatt situation får ännu sämre förutsättningar att påverka barnets utveckling i positiv riktning när hotet om ekonomiska konsekvenser riskerar att leda till psykisk press, oro över ekonomin eller bostad (se vidare i avsnitt 7.4.3).
- Elektronisk övervakning är ett kontrollverktyg och ett ingrepp i den enskildes personliga integritet som riskerar att den unge upplever sig bli bestraffad och "stämplad" som kriminell vilket i sig kan skapa ett kriminellt beteende, förstärka känslan av utanförskap och att bli "dömd" av sin omgivning (se vidare i avsnitt 7.5.2).

Fler och allvarliga risker och konsekvenser som Vision identifierar

Utöver dessa av utredningen identifierade risker och nackdelar ser Vision ytterligare negativa aspekter av förslagen som på ett allvarligt sätt skulle påverka socialtjänstens möjligheter att arbeta tidigt förebyggande och tillitsskapande, nämligen:

Det finns inte forskningsstöd för att tvingande öppenvårdsinsatser leder till förändring

Påtvingade insatser till vårdnadshavare utan samtycke – så som föräldrautbildning – har inte avsedd effekt eller stöd i forskningen. Förslagen är inte alls baserade på vetenskap eller beprövad erfarenhet och understöds inte av personalen som arbetar i socialtjänsten. Inte ens inom Kriminalvården kan man tvinga en sexualbrottsdömd att delta i en utbildning emot hans vilja, detta eftersom det är allmänt känt att det inte ger någon effekt att behandla någon som inte är motiverad till förändring. Det är orimligt att förslag till ny lagstiftning på socialtjänstens område, i ljuset av de krav som finns i nya SoL, inte är kunskapsbaserad.

Utredningen har inte kunnat påvisa något forskningsbaserat stöd för de tvångsåtgärder som föreslås. Socialstyrelsen konstaterade i en rapport till regeringen 2021 att kunskapsläget om insatser till vuxna utan samtycke är bristfälligt.¹ Det är ju inte heller en (påtvingad) insats som är målet, utan en förändring till det bättre för barn. Barnkonventionens artikel 18 syftar till att föräldrar ska få rätt stöd att vara bra föräldrar, men den säger inte på vilket sätt och att tvinga föräldrar till insatser kan leda till motsatt effekt och därmed inte vara till barnets bästa. Många ungdomar lever redan i rädsla för repressalier från sina föräldrar när socialtjänsten arbetar med familjen och risken är stor för ökade repressalier om föräldrar skulle tvingas till insatser med hot om vite. Något som utredningen också betonar (i avsnitt 7.3.2): "Vidare kan det inte uteslutas att barn kan komma att utsättas för fysiskt eller psykiskt våld från den eller de vårdnadshavare som mot sin vilja tvingas ta emot en öppen insats."

Utöver att det inte finns något forskningsstöd för insatser som utförs med tvång menar Vision att tvång inte kan rättfärdigas som nödvändigt eller proportionerligt. Och ytterligare; att överlämna

¹ [Öppna insatser utan samtycke](#)

till socialsekreterare att göra proportionalitetsbedömningar i varje enskilt fall när lagstiftningen från början är oproportionerlig är orimligt.

Påtvingat stöd är resursslöseri

Påtvingade insatser till vårdnadshavare utan samtycke skulle vara mycket kostsamt och innebära slöseri med resurser både avseende personal som utför insatser och andra omkringliggande kostnader. Detta i en redan ekonomiskt utsatt och pressad socialtjänst som inte har några extra resurser att ta av; Vi vet att det inom socialtjänsten råder hög arbetsbelastning och brister i arbetsmiljön; två av tre socialsekreterare (67 procent) uppger att de har delvis för mycket eller alldeles för mycket att göra, vilket är den högsta siffran bland alla av Visions olika medlemsgrupper. I en undersökning som Vision genomfört bland medlemmar inom socialt arbete uppger 41 procent av dem som rapporterar hög arbetsbelastning att detta medför att individers behov inte utreds tillräckligt. 39 procent anser att behoven inte tillgodoses genom insatserna, och 37 procent upplever att det blir svårt för individer att nå dem. Dessutom menar 28 procent att det uppstår brister i bemötandet. Svårigheterna att rekrytera personal till socialtjänsten har också accelererat mycket oroväckande under senare år. Från 2020 till 2023 har andelen socialchefer som tycker det är svårt eller mycket svårt att rekrytera personal till verksamheten ökat från 35 procent till 77 procent och svårigheterna är utbredda över hela landet och i alla kommungrupper. I en analys av tillträdande och avgående socialsekreterare och biståndsbedömare/biståndshandläggare ser Vision att många yngre slutar arbeta i yrket långt innan pension: 47 procent av socialsekreterarna och 50 procent av biståndsbedömare/biståndshandläggare som lämnar yrket varje år är mellan 31 och 50 år gamla. Det är ovanligt på arbetsmarknaden med så stora avgångar bland yngre och Vision tolkar det som ett allvarligt tecken på att betydande förändringar i arbetsmiljö behöver göras för att göra det attraktivt för personal att vilja stanna kvar i yrket och i socialtjänsten.²

När inflödet till socialtjänsten är stort och behoven större än resurserna finns inte möjligheten till den ihärdighet, uthållighet och det relationella motivationsarbete som skulle behövas från socialtjänstens och andra viktiga samhällsinstitens sida. Under de senaste decennierna har socialtjänsten, skola och psykiatri fått utstå hårda kostnadsbesparingar som snävat in socialtjänstens och andras möjligheter att agera. Därför behövs en långsiktig statlig satsning på finansiering till kommunerna som gör att socialtjänstens omställning ska lyckas. Socialtjänsterna behöver få arbetsro och tid för att ställa om till en ny socialtjänstlag, öka sin tillgänglighet och arbeta tidigt förebyggande. Kommunerna behöver också satsa på att främja en god arbetsmiljö där det sociala arbetet står i fokus vilket avsevärt skulle underlätta kompetensförsörjningen i socialtjänsten.

Det behöver utforskas varför föräldrar tackar ja eller nej till insats

Det är ca 40 000 familjer som tackar nej till insatser varje år enligt utredningen. Vision vill se en fördjupad utredning och mer forskning kring hur socialtjänsten ska kunna få förutsättningar att få

² [Visions socialchefsrapport 2024: Ny socialtjänstlag - från Vision till verklighet](#)

fler föräldrar att tacka ja till insatser, snarare än hur socialtjänsten ska kunna tvinga föräldrar att ta emot insatser. Vi som samhälle behöver veta mer om varför vårdnadshavare tackar nej och hur socialtjänsten kan få förutsättningar att skapa tillit, bli relevanta för fler att ta emot hjälp från.

Viktiga frågor att ställa när vårdnadshavare tackar nej är exempelvis om stödet som erbjöds var förankrat och anpassat efter familjens mottaglighet? Om det var begripligt? Blev familjen lyssnade på? Förstod man ens vad man tackade nej till? Har socialtjänsten gjort allt som varit möjligt eller har det kanske handlat om ett erbjudande som kanske var otydligt och ospecifikt? Hur upplevde familjen bemötandet och relationen med socialtjänsten och, framförallt, vad hade man kunnat göra annorlunda för att inte få ett nej? Detta är frågor som borde utforskas först, men som nu glöms bort i skuggan av till synes slagkraftiga, enkla och repressiva förslag.

I ett pilotprojekt i stadsdelen Hässelby-Vällingby i Stockholms stad testade man att öka tillgängligheten, träffa familjer tidigare och erbjuda fler insatser som var anpassade till familjerna, och samma socialsekreterare som utredde familjen var den som också genomförde insatsen och på så vis byggde en relation med familjen. Det visade sig att fler vårdnadshavare tackade ja till insats med detta tillvägagångssätt och att socialsekreterare som arbetade på detta sätt trivdes bättre med sitt jobb. Detta pilotprojekt visar att det finns sätt att komma framåt utan tvång.³ Tyvärr var detta arbetssätt alltför kostsamt för kommunen att prioritera vilket lett till att det har lagts ned. Detta sätter tydligt fingret på behovet av långsiktigt hållbara ekonomiska förutsättningar för socialtjänsten.

Vision vill även påpeka ett problem som utredningen inte fördjupat sig i men som behöver lösas: När en förälder (vanligtvis pappan) utsätter den andra föräldern (vanligtvis mamman) för våld i hemmet kan det ofta vara enbart den ena vårdnadshavaren som motsätter sig att barnen ska få en stödinsats, varför åldersgränsen 2023 sänktes från 15 till 12 år för när socialnämnden får besluta om öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke när barnet samtycker till det. Att den ena våldsutövande vårdnadshavaren obstruerar och motsätter sig insatser till barnet är dock ett fortsatt problem som behöver hanteras och som inte löses enbart med den nya lagstiftningen om skyddat boende som möjliggör att barn beviljas placering med en vårdnadshavare i ett skyddat boende, eftersom inte alla barn placeras. Vision kan konstatera att utredningen inte fördjupat sig alls i denna sorts problematik eller gjort någon analys av vad för slags lagändringar som skulle behövas när det handlar om att enbart en av vårdnadshavarna inte samtycker till insats. Här finns mycket kunskap och forskning om våld i nära relationer och barns utsatthet som utredningen inte verkar ha tagit del av, och ett problem som således lämnas utan åtgärdsförslag.

En annan sak som skulle behöva prioriteras ytterligare är att det stöd som erbjuds inom ramen för socialt arbete följs upp via individbaserad systematisk uppföljning i mycket högre utsträckning för att skapa ett lärande kring vilka insatser som fungerar för vem. Genom sådan kunskap kan insatser utvecklas och anpassas till olika målgruppers behov. Annars kommer vi fortsatt att se familjer som tackar nej till insatser utan att vi egentligen förstår varför. För att

³ [Modell för tidigt socialt stöd –Vällingbypiloten och Socialt utfallskontrakt med civilsamhället : Utvärdering av en social investering i Hässelby-Vällingby](#)

införa individbaserad systematisk uppföljning på bred front behöver socialtjänsterna få tillgång till resurser, stöd och verksamhetssystem som är enkla att använda för ändamålet.

I det viktiga perspektivskiftet att arbeta mer tidigt förebyggande enligt den nya socialtjänstlagen behöver socialtjänsten reformeras och utvecklas för att uppfattas som tillräckligt relevant för människor i allmänhet men för vårdnadshavare i synnerhet på ett tidigt stadium. Detta behöver göras i samverkan med förskola, skola, BVC och alla de samhällsaktörer som i sitt uppdrag möter invånare brett.

Negativ syn på människor leder fel

Vision uppfattar att utgångspunkten för utredningens förslag är att föräldrar *kan men inte vill*. Det är en negativ syn på människor som inte är förenligt med socialtjänstens grundsyn som bygger på att människor i grunden *vill men inte kan* – och därför behöver samhällets stöd.

Synsättet om att människor *kan men inte vill* hänger ihop med resonemanget om vite. Detta synsätt bygger på en förenklad bild av socialtjänstens målgrupper. Mottagligheten eller följsamheten handlar oftare om att vårdnadshavare inte har rätt förutsättningar, förmåga, förståelse eller tilltro till samhällets stöd. Detta avhjälpas inte genom vitesförelägganden utan kräver andra metoder och arbetssätt.

Vision anser att den svenska socialtjänsten fortsatt ska värna grundsynen att föräldrar *vill men inte kan* som en vägledande princip i arbetet med utsatta barn och familjer. LVU som yttersta skydd för barn behöver finnas. Men att bygga in mer tvång i socialtjänstens arbete försvårar bara socialtjänstens uppdrag. Det strider dessutom som nämnt mot både kunskap och beprövad erfarenhet om förändringsprocesser och hur socialt arbete fungerar. Allt förändringsarbete behöver utformas med både motivation och med samtycke som nyckelprincip och relationsskapande åtgärder en av de viktigaste faktorerna för att bibehålla eller öka människors tillit till socialtjänsten.

Att tvinga blir en farlig sorts genväg i det sociala arbetet som äventyrar socialtjänstens kärnuppdrag och förutsättningar att arbeta enligt intentionerna i nya SoL. Det riskerar att underminera socialtjänstens förtroende och förmåga att ge nödvändigt stöd till utsatta och kan leda till att färre frivilligt söker hjälp och att fler undandrar sig frivillig kontakt med myndigheterna.

Tillfällig föräldrapenning och annan kostnadsersättning

Det enda förslag som Vision ser positivt på är förslaget att kunna ge tillfällig föräldrapenning till vårdnadshavare för att till exempel kunna delta i familjebehandling och andra biståndsbedömda insatser från socialtjänsten. Det tror vi skulle möjliggöra för fler vårdnadshavare som idag tackar nej på grund av att de inte har förutsättningar att delta på arbetstid, att kunna tacka ja i framtiden.

Forskning visar att ökade inslag av tvång ökar misstron och minskar tilliten. Det är inte rätt väg att gå. Låt socialtjänstens professioner arbeta med det grundläggande sociala arbetet, komma in tidigt och bygga relationer. Tillsätt långsiktigt hållbara ekonomiska resurser till arbetet. Låt den nya socialtjänstlagen träda i kraft och verka, låt socialtjänsten få arbetsro att genomföra denna reform och utveckla verksamheterna. Utvärdera efter några år hur läget ser ut då. Ta inte genvägar utan värna det sociala arbetet.

A handwritten signature in black ink, reading "Veronica Magnusson". The signature is written in a cursive, flowing style.

Veronica Magnusson, förbundsordförande Vision